

RENDKÍVÜLI ENSZ KÖZGYŰLÉS A GYERMEKEKÉRT: előzmények és várakozások

A gyermekek helyzete és a gyermekpolitikák feladatai a világon természetesen a világ demográfiai, antropológiai kulturális, gazdasági és politikai sokrétűségét tükrözik. A sokarcú világban az UNICEF feladatai nemcsak rendkívül szerteágazóak, hanem az adott időszak feltételeinek megfelelően változnak, bővülnek. Továbbra is segítenie kell olyan rendkívüli helyzetekben, mint pl. az afganisztáni háború vagy a természeti csapások, sújtotta országokban. Ösztönöznie kell gyermekbarát nemzeti és globális erőfeszítéseket, politikákat és cselekvéseket. Mindehhez állandóan biztosítani kell az anyagi bázist és a szellemi tőkét.

A nemzetközi életben különböző mérföldkövek jelzik a folyamatot, amelynek során az 1946-ban megalakított ideiglenes gyermeksegély szervezet globális méretekben a gyermekügy legfőbb letéteményesévé fejlődött a Világszervezet keretében, miközben a gyermekpolitika számos kérdése is „globalizálódott”. Sokan az 1979-es Nemzetközi Gyermekévet tekintik a legdöntőbb fordulatként. Tény, hogy az ENSZ legfőbb fóruma a Nemzetközi Gyermekév kapcsán döntött a UNICEF megbízatásának és szerepének jelentős bővítéséről. A Nemzetközi Gyermekévre 20 évvel azt követően került sor, hogy az ENSZ Közgyűlés egyhangú határozatában deklarációt fogadott el a gyermekek jogairól, elsősorban azzal a céllal, hogy a gyermekek helyzetének javításával kapcsolatos kötelezettségeket fontosabbá tegye a világ államai és döntéshozói számára. A gyermekév, amelynek esemény sorozatában Magyarország is jelentős szerepet vállalt, olyan nemzeti bizottságokra épült, amelyek a világ legtöbb országában először hozták össze az állami döntéshozókat, a karitatív és gyermekpolitikai szervezeteket. Ez a kezdeményezés tulajdonképpen hozzájárult annak a gondolatnak népszerűsítéséhez, hogy a gyermekek helyzetét, a gyermekegészségügy, jólét, oktatás, családi viszonyok, állami gondozás, fiatalok bűnözés problémáit nem egymástól elszigetelten, hanem komplex módon célszerű kezelni. Magyarországon néhány más országhoz hasonlóan az UNICEF Nemzeti Bizottsága töltötte be a Gyermekév Magyar nemzeti Bizottságának feladatát.

A Nemzetközi Gyermekév globális méretekben meggyorsította azt a törekvést, hogy a világ államai közösen határozzák meg kötelezettségeiket a gyermekek jogaival kapcsolatban s nemzeti keretek között, iktassák törvénybe feladataikat. Hosszas vita után 1989-ben szavazta meg az ENSZ Közgyűlése a konvenciót a gyermekek jogairól. A határozat ajánlásai azóta bekerültek a világ államai túlnyomó többségének nemzeti törvényei közé. Ez lett az emberiség történetében a legtöbb ország által ratifikált nemzetközi dokumentum.

A gyermeki jogok törvénybe iktatása jelentős változásokat eredményezett az államok többségében.

a./ A gyermekügy a XX. század eleje óta elsősorban jóléti, szociális téma volt, amelyik a gyermekjólét olyan szükségleteiből indult ki, mint az egészségügy, a táplálkozás, az oktatás. Ezek a témák nemcsak a hagyományos módon fogalmazódnak meg, hanem mint jogok, amelyek biztosításáért a társadalom és az állam, vagyis a kormányok felelősek.

b./ A gyermekek különleges védelme, amelyik korábban ugyancsak szerepelt a jóléti célok között a felelősök megjelölése nélkül, jogi garanciákat kapott. Világosabbá vált, hogy miközben a családok felelősök elsősorban a gyermekekről való gondoskodásért és a gyermekek védelméért, jelentős feladatokat kell ellátni a társadalmak intézményeinek is.

c./ Világméretben megkezdődött a gyereküggyel és a gyermekek jogaival foglalkozó nemzeti hálózatok kiépítése, amelyek a korábban főleg jóléti feladatok mellett a gyermekvédelem jogi vonatkozásaival foglalkoznak. Gyermekügyi vagy ifjúsági ombudsmanok működnek ma már jó néhány országban, s sok olyan kérdés, amely korábban a családok belső ügye volt, pl. a gyermekek elleni erőszak, nemzeti kérdéssé váltak.

d./ Az államok önként vállalt kötelezettségévé vált a rendszeres beszámolás arról, hogy mit tettek a konvenció valóra váltásáért.

e./ Nemzetközi méretekben létrejött a Gyermekek Jogainak Bizottsága. Ez a testület kíséri figyelemmel a nemzeti gyermekpolitikák és gyakorlat viszonyát a vállalt kötelezettségekhez.

A gyermekügy globális kezelésének következő állomása volt az 1990-es Világcsúcs a Gyermekekért nevű világkonferencia, amelyik sajátos bevezetője volt az ENSZ keretében az elmúlt évtizedben tartott globális társadalmpolitikai tanácskozásoknak. Az ENSZ Gyermekalapja ösztönző és kezdeményező szerepet vállalt a világcsúcs előkészítésében, témáinak meghatározásában. Ugyancsak jelentős szerepet játszottak ebben a Gyermekalap Nemzeti Bizottságai. Az UNICEF Magyar Nemzeti Bizottsága elsősorban a Közép és Kelet-európai térségben segítette a Világcsúcs előkészítését. Magyarország az 1990-es tanácskozáson csak megfigyelőként vehetett részt, mert sem, a Köztársasági Elnök sem pedig a Miniszterelnök nem tudott megjelenni New Yorkban. A külügyminiszter is csak 10 percet töltött a világcsúcson. Az UNICEF Titkárságának és Magyar Nemzeti Bizottságának közreműködése révén a Köztársasági Elnök aláírása és az ország pecsétje végül is utólag rákerülhetett a Világcsúcs deklarációjának alapdokumentumára.

Az 1990-es Világcsúcson kitűzött célokból s a cselekvési program előirányzataiból sok minden megvalósult. Több területen javult a gyermekek helyzete. Az elmúlt évek lényeges eredményei között szerepel a csecsemő és gyermekhalandóság 1000 élve születésre számított 92-ről 82-re való csökkentése. Eredményeket értek el annak a programnak végrehajtásában, amelyik a „forradalom a gyermekek életéért és fejlődéséért” címen került be a nemzetközi köztudatba. Ennek négy oszlopaként a gyermekegészségügy radikális megjavításával, a gyermekek táplálkozási viszonyainak jobbá tételével, az alapfokú oktatásban való részvétel általánossá fejlesztésével s a tiszta ivóvízhez való hozzájárulás biztosításával foglalkozó programok keretében egyes térségekben javult a helyzet. A gyermekbénulást lényegében sikerült eltüntetni bolygónkról

Igen fontos eredménynek tekinthető annak a két nemzetközi dokumentumnak elfogadása is, amelyben az államok nemcsak kötelezték magukat a gyermekek védelmére fegyveres konfliktusokban, hanem kimondták ennek tilalmát is. Ugyancsak megtiltották a gyermekek szexuális és kereskedelmi kizsákmányolását. Ezekhez is sok ország csatlakozott.

A jogok deklarációja természetesen még nem jelenti azok érvényesülését is. A mérleg sok országban és kérdésben kedvezőtlen, s egyes területeken a helyzet tovább romlott.

Nem csökkent a szegénység. A világon élő mintegy 1,8 milliárd 15 éven aluli gyermek 80 %-a fejlődő országokban él s 600 millióra tehető azoknak a gyerekeknek a száma, akik szegény családokban élnek s jövedelmük napi egy dollárnál kevesebb. Számuk növekedett

is. A volt szocialista országokban a szegénynek tekinthetők száma az elmúlt évtizedben az ENSZ becslései szerint kb. 40 millió fővel nőtt, s mintegy 60 millióra tehető. Ezek egyharmada napi egy dollárnál kisebb jövedelemmel rendelkezik. A szegények között igen magas a térségben is a gyermekek aránya. A szegénység a gyermekek életének minden területét meghatározza. 110 millió iskoláskorú gyermek, pl. nem járhatott iskolába. Többségük leánygyermek. Az elmúlt 10 év során összesen több mint százmillió gyerek halt meg, mielőtt elérte volna ötödik életévét. Döntő többségük olyan betegségek következtében vesztette életét, amelyek elvileg gyógyíthatók. Az éhség, a rosszul tápláltság továbbra is sok tízmillió gyereket sújt.

Nem hozott kellő eredményt a háborús területeken élő gyermekek helyzetének enyhítéséért folyó munka. Ez egyrészt arra irányult, hogy megakadályozza gyermekek bevonását a fegyveres harcokba, másrészt segítette a sebesült gyermekek rehabilitálását, illetve a menekülteket. Az UNICEF természetesen támogatta a táposóknak betiltásáért folytatott nemzetközi erőfeszítéseket is.

A gyermekek továbbra is a legfőbb áldozatai voltak az elmúlt 10 év fegyveres konfliktusainak. Ezekben sokkal több gyerek halt meg, mint ahány katona esett el. A gyermekek egy része a fegyveres konfliktusok résztvevőjeként vesztette életét vagy vált nyomorékká. Csupán az 1990-es években kétmillió gyermeket öltek meg a háborúkban, hatmillió sérült súlyosan és élete további éveit kéz vagy láb nélkül élheti. 12 millió gyermek vesztette el otthonát. 2002 februárjában lépett végre hatályba a gyermekek harci cselekményekbe bevonásának tilalmát kimondó egyezmény.

250 millió gyermek tartozik bolygónkon a kereskedelmi vagy szexuális célokból kizsákmányoltak közé. A gyermekprostitúció elleni világkampány különösen azért vált fontossá, mert tömeges méretű globális üzletággá terebélyesedett. A nemzetközi turizmus, a kommunikációs forradalom és a szegénység terjedése nyomán a korábban is létezett, s a viszonylag elszigetelt góccokat, szervezett globális hálózatok váltották fel.

Az 1990-es Világcsúcs óta bekövetkezett váratlan és kedvezőtlen változások között a legjelentősebb az AIDS terjedése, a világon az ismert AIDS betegek száma 35 millió. Ezek között 1, 3-1, 4 millió a 15 éven aluli gyermek. Az AIDS fertőzöttek száma évente közel 5 millióval nő. Az elmúlt 10 év során 13 millió gyermek vesztette el szüleit az AIDS következtében. Ezek döntő többsége Afrikában él.

A XXI század elején a világ ilyen feltételek mellett készült a 2001 szeptemberére tervezett és a terrortámadás miatt 2002 májusára halasztott rendkívüli ENSZ Közgyűlésre. Az ENSZ tagállamai két lényeges feladatot tűztek ennek napirendjére:

1./Az elmúlt 10 év eredményeinek és hiányosságainak kritikus és önkritikus értékelése egyrészt a nemzeti jelentések, másrészt a szakértők elemzései, tanulmányai alapján.

2./ Az új feladatok megfogalmazása és új program elfogadása a gyermekügyben, figyelembe véve a XXI. század új kihívásait.

Az ENSZ tagállamai az UNICEF-et bízták meg a gyermekügyben, a gyermekpolitikákban végbement változások elemzésével, a kormányok beszámolóinak összefoglalásával és értékelésével. A Gyermekalap látja el a rendkívüli közgyűlés titkárságának teendőit. Az UNICEF segített jó néhány a kormányt annak a jelentésnek a

kidolgozásában is, amelyben az 1990-es Deklaráció és Cselekvési Program megvalósításáról kell beszámolniuk. A Gyermekalap keretében készültek a Világkonferencia alapdokumentumai. Az UNICEF és Nemzeti Bizottságai kezdeményezik és segítik a regionális szakmai tanácskozásokat, s igyekeznek elősegíteni, hogy a különböző társadalmi szervezetek, mozgalmak bekapcsolódjanak az előkészítés és a végrehajtás folyamataiba. A Nemzeti Bizottságok feladatai között szerepel az is, hogy a nemzeti beszámolók érdemiek, reálisak és cselekvésorientáltak legyenek.

A UNICEF a XXI. Század elején új partneri viszonyt igyekszik kialakítani mindazokkal, akik a gyermekek ügyében érdekeltek. Ezt a célt szolgálja a rendkívüli közgyűlés előkészítése során indított kezdeményezése: a Világmozgalom a Gyermekekért is. E mozgalom fő jelszavai egybeesnek a rendkívüli közgyűlés céljaival.

- 1./ Minden gyermek fejlődése számára a világ bármely szögletében teljes és egyenlő lehetőséget kell biztosítani képességei kifejlesztéséhez.
- 2./ A szegénység csökkentéséért folyó munkát a gyermekekkel kell kezdeni.
- 3./ A kormányok felelősséggel tartoznak az országukban a gyermekek jólétéért.
- 4./ Mindenkinek osztoznia kell a felelősségben a gyermekek jogai érvényesülésének biztosításáért.
- 5./ Az oktatás az alappillére a gyermekek érdekeit szolgáló erőfeszítéseknek.
- 6./ A nemek közötti egyenlőséget minden térségben és közösségben biztosítani kell.
- 7./ A gyermekek elleni erőszakért a büntetlenséget nem szabad többé megengedni.
- 8./ A gyermekek elleni diszkriminációnak és előítéleteken alapuló helytelen kezelésüknek véget kell vetni.
- 9./ A gyermekeket és fiatalokat be kell vonni az életfeltételeiket befolyásoló döntésekbe.
- 10./ A globalizációt a gyermekek érdekében kell megzabolázni.

A Világmozgalom a Gyermekekért nem új szervezet, hanem sajátos együttműködési forma, amelyik mobilizálni kívánja a kormányokat, a civil társadalmat és a nemzetközi szervezeteket a gyermekek érdekeiért a XXI. Században a kisebb közösségek, az államok, a térségek szintjén és globális méretekben. Ebben az értelemben sajátos folytatása és az új feltételek közötti alkalmazása annak, amit 1979-ben a Nemzetközi Gyermekév kapcsán az UNICEF kezdeményezett.

Simai Mihály